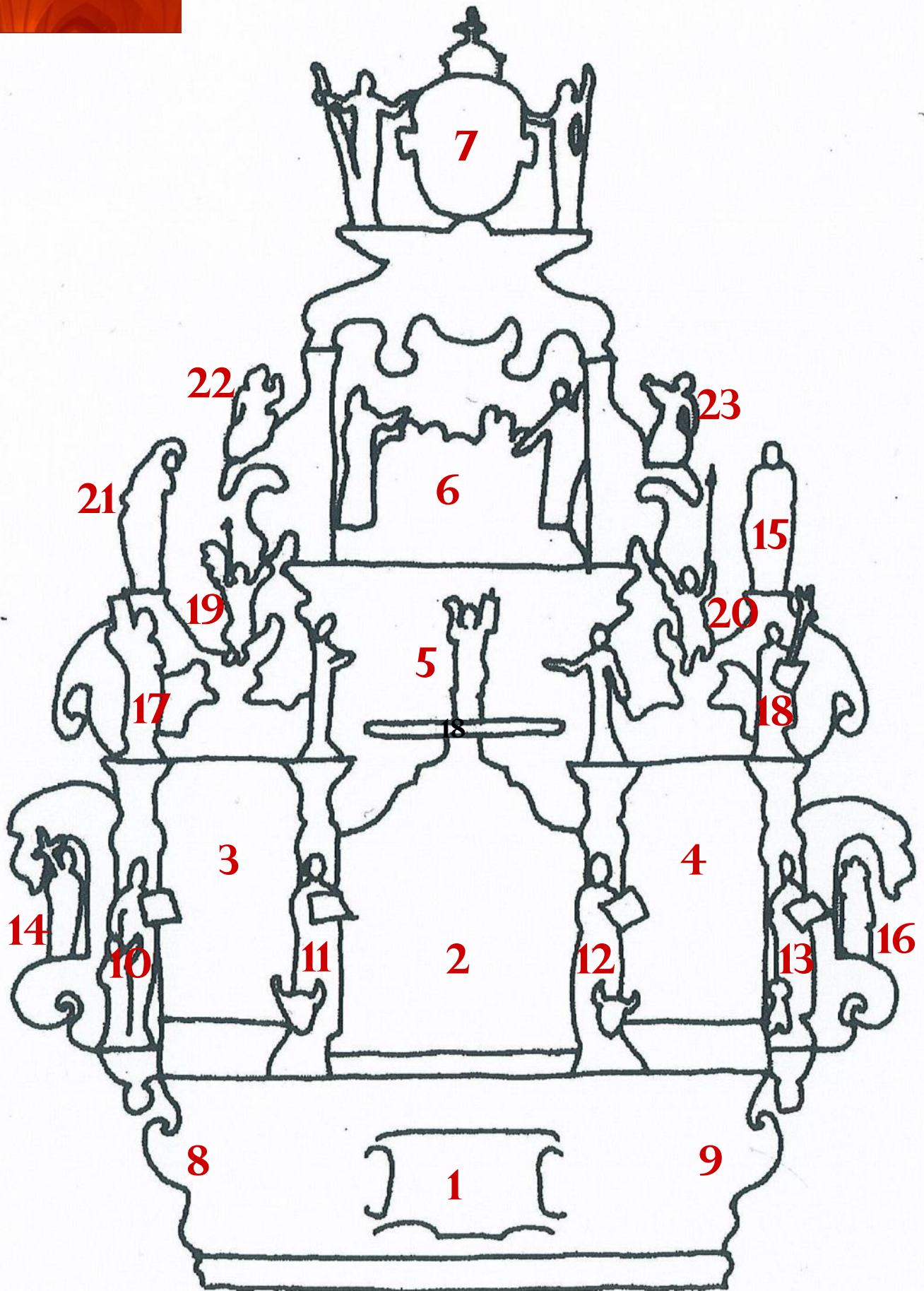




# ALTERTAVLEN - EN GUIDE KØGE KIRKE SCT. NICOLAI



Oversigtstavle er til brug for følgende beskrivelse af altertavlens motiver og figurer.



## 1. FØDSEL

I postamentet, dvs. det nederste af altertavlen ses fødselsscenen med Jomfru Maria med purpursjal, der knæler ned foran Jesusbarnet i krybben.

Josef står bagved og betragter barnet. Til venstre knæler en hyrde, og til højre står en hyrde ærbødig med hatten i hånden. Bemærk hunden i højre hjørne. Hunden var i baroktiden attribut for troskab.

I venstre hjørne ses et æsel og en okse, som vi ikke kender fra Bibelens tekst i juleevangeliet, men er fast inventar i fødselsbillederne, som bl.a. skildres i det apokryfe skrift Det Uægte Mathæusevangelium fra 800-tallet: *"Tre dage efter, at Vor Herre Jesus Kristus var født, gik den højsalige Maria ud af hulen og ind i stalden, hvor hun lagde drengen i en krybbe. Her tilbad oxen og æslet ham. Derved gik det i opfyldelse, som er sagt af profeten Esajas (1,3): Øksen kender sin ejer og æslet sin herres krybbe."*



## 2. NADVER

Over postamentet i storfeltet ses det centrale motiv på middelalderlige altertavler: Nadvermotivet. To skriftbånd med guldbogstaver under motiverne korsfæstelsen og gravlæggelsen er citater fra Matthæusevangeliet kap.26 med Jesu ord fra nadverens indstiftelsesord:

*Tager, æder, dette er mit Legem.*

*Drikker alle deraf, det er mit blod.*

**Tager, æder, det er mit Legem**

**Drikker alle deraf, det er mit Blod**



Den sidste aften Jesus levede, holdt han påskemåltid med sine 12 disciple. I Jesu skød ses hovedet af en discipel. Det er Johannes, "ham Jesus elskede". Johannes ser ofte kvindagtig ud, fordi han som yndling er den eneste af disciplene, som ikke har fuldkæg, men kun overskæg. Til venstre holder en discipel en kalk (bæger) og en kande; kalken med vinen er symbol på Jesu blod. Til højre i forgrunden ses en discipel, som må være Judas, da han en pengepose i hånden. Jesus rækker et brød til Judas Iskariot, som forråde ham, jf Matthæusevangeliet kap. 26,20-23.26-28:

*Da det blev aften, satte Jesus sig til bords med de tolv. Og mens de spiste, sagde han: »Sandelig siger jeg jer: En af jer vil forråde mig.« De blev meget bedrøvede og begyndte én efter én at spørge ham: »Det er vel ikke mig, Herre?« Han svarede dem: »Det er ham, som med hånden dyppede i fadet sammen med mig, der vil forråde mig. - Mens de spiste, tog Jesus et brød, velsignede og brød det, gav sine disciple det og sagde: »Tag det og spis det; dette er mit legeme.« Og han tog et bæger, takkede, gav dem det og sagde: »Drik alle heraf; dette er mit blod, pagtens blod, som udgydes for mange til syndernes forladelse.*

### 3. KORSFÆSTELSE

Det oldkirkelige motiv med forlæg fra Johannesevangeliet af Jesu korsfæstelse er gengivet med de tre centrale personer, der er knyttet til Jesus. Ved korsets fod ligger Maria Magdalene på knæ; Jesu mor, Maria, står til venstre for korset og til højre disciplen Johannes, jf. nadverbilledet med Johannes i Jesu skød. Tekst fra Johannesevangeliet om Jesu lidelseshistorie kap. 19,23-26: *"Men ved Jesu kors stod hans mor, hans mors søster, Maria, Klopas' hustru, og Maria Magdalene. Da Jesus så sin mor og ved siden af hende den discipel, han elskede, sagde han til sin mor: 'Kvinde, dér er din søn.' Derpå sagde han til disciplen: 'Dér er din mor.' Fra den time tog disciplen hende hjem til sig."*

### 4. GRAVLÆGGELSE

Jesu lægges i en kiste, som man gjorde det i 1600-tallet, og hans legeme er blevet vasket med en svamp, som ligger i et vaskefad i modsætning til, hvad Johannesevangeliet kap. 19,38-40 fortæller om, at Jesu legeme blev behandlet med vellugtende salver:

*Josef af Aritmatæa, som var discipel af Jesus, men hemmeligt, af frygt for jøderne, bad derefter Pilatus om at måtte tage Jesu legeme ned; og det tillod Pilatus. Josef kom så og tog Jesu legeme ned.. Også Nikodemus kom; det var ham, som tidligere var kommet til Jesus om natten; han medbragte en blanding af myrra og aloe, omkring hundrede pund. Så tog de Jesu legeme ned og vikledede linnedklæder om det sammen med de vellugtende salver, som det var skik hos jøderne ved begravelse.*

### 5. OPSTANDELSE

I motivets midte ses den opstandne Jesus stå på gravkisten med en sejrspane i venstre hånd og højre hånd løftet i velsignelsestegn.

Til venstre og højre for ham ligger soldater, som var faldet i søvn og vågner overrasket over, at Jesus er genopstået. Til venstre og højre for opstandelsesmotivet står Adam og Eva. Eva rækker Adam frugten af kundskabens træ, Gud havde forbudt dem at spise og derfor havde

smidt dem ud af Paradisets Have. Men i kraft af Jesu død og opstandelse bliver forholdet mellem Gud og mennesket genoprettet.

Af nåde får mennesket plads i Paradiets Have.





## 6. HIMMELFART

Jesu fødder ses i skyen, og disciplene ser forundret op, mens Jesu mor Maria knæler ned midtfør. To engle på hver side af motivet rækker begge en arm frem, jf Apostlenes Gerninger 1,10-11 om de to mænd i hvide klæder: "... mens han fór bort, se, da stod to mænd i hvide klæder hos dem. De sagde: "Hvorfor står I og ser op mod himlen, galilæere? Den Jesus, som er blevet taget fra jer op til himlen, skal komme igen på samme måde, som I har set ham fare op til himlen." Nedenfor motivet ses et guldskriftbånd med ordet **ACTORUM I**, som betyder (Apostlenes) Gerninger kap. 1.

## 7. KONGEVÅBEN

Øverst på altertavlen holder to vildmænd kongevåbnet for Frederik 3. (1609-1670), som var af den oldenborgske slægt fra 1648-70. En lukket krone øverst er kongens magtsymbol.

## 8-9. KIRKENS MÆRKE OG KØGE BYVÅBEN

8. Nederst i altertavlen til venstre ses kirkens mærke, en trearmet lysestage. Den kan også ses øverst på prædikestolens dør og på Magistratstolen.

Det vides ikke, hvorfor den trearmede lysestage er blevet brugt som kirkens mærke. Den forekommer ikke som Sankt Nicolais attribut.

9. Nederst til højre i altertavlen ser vi Køge byvåben. Det gengives også på Magistratstolen og har fire hovedmotiver fra Køges ældste segl fra 1329.

I 1574 blev Sønderports porttårn tilføjet, så vi i 1652 har Køge bro med porttårn, et kors med en krone over og øverst Vorherres beskyttende hånd. Sønderport blev revet ned af svenskerne ved besættelsen af Køge, som de opbyggede til en fæstning i 1658-1660. Symbolikken afspejler den middelalderlige verdens- og samfundsopfattelse, hvor købstad og kirke stod under kongens beskyttelse og øverst oppe af Vorherre selv. Byvåbnet benyttes stadigvæk, dog i en mere moderne udgave.





## 10-13. EVANGELISTERNE

10. Matthæus med mennesket som attribut (foto)

11. Markus med løven som attribut

12. Lukas med oksen som attribut

13. Johannes med ørnen som attribut

Dyreattributterne stammer helt tilbage til 200-tallet med kirkefaderen Irenæus' tolkning af de fire væsener fra Profeten Ezekiels Bog kap. 10 og Johannes' Åbenbaring kap. 4.



## 14-16. DE TRE KRISTNE DYDER



14. Troen med korset som attribut

15. Håbet med ankeret som attribut (foto)

16. Kærlighed er i den kristne kunst ikke afbilledet som et hjerte, men som et eller flere børn i favnen på en kvinde med blottet bryst, kaldet barmhjertighed (latin: Caritas).

Den kendte bibelske tekst om tro, håb og kærlighed af apostlen Paulus i hans Første Brev til Korintherne kap.13 afsluttes i vers 13 med følgende ord: *Så bliver da tro, håb, kærlighed, disse tre. Men størst af dem er kærligheden.*

## 17-18. MOSES OG JOHANNES DØBER



17. Moses holder de to stenstavler med de Ti Bud, jf 5. Mosebog kap. 20. Moses har horn i panden. Moses havde horn i følge den latinske oversættelse af Det Gamle Testamente, "Vulgata", oversat fra hebraisk af Hieronymus mellem 382 og 405 e.Kr. Ordet "horn" blev oprindeligt oversat fra det hebraiske ord "Krn", der både kan oversættes 1) keren = horn / magt, 2) karan = strålende / lysende. Ingen nyere danske oversættelser af Bibelen har oversat ordet med "horn". I den seneste danske Bibeludgave fra 1992 står der, at det "strålede" fra Moses' ansigt. 2. Mosebog kap. 34, 29-35.

18. Johannes Døber peger på et lam ved sine fødder. Lammet symboliserer Jesus, om hvem Johannes sagde: *"Se, det er Guds Lam, som bærer al verdens synd"*, jf Johannesevangeliet kap. 1,9.



## 19-20. LIDELSESREDSKABERNE

**19.** En putto holder en stang med en svamp

**20.** En putto holder et spyd

Putto (Italiensk, flertal putti) er en buttet barnefigur af hankøn, ofte nøgen og med vinger. Puttofiguren var en særligt yndet figur i renæssance- og barokkunsten.

På altertavlen holder de to putti de lidelsesredskaber, som blev brugt, da Jesus hang på korset. Svampen med eddike blev rakt op til Jesus, da han på korset tørstede. Men at give et tørstende menneske eddike at drikke gør ondt værre, for det vil gøre ham endnu mere tørstig. En soldat stak spyddet i siden på Jesus for at kunne konstatere, om han var død.

Jf Johannesevangeliet kap. 19, 28-34: *"Derefter, da Jesus vidste, at alt nu var fuldbragt, og for at Skriften skulle opfyldes, sagde han: "Jeg tørster.«" Der stod et kar fyldt med eddike. De satte så en svamp fyldt med eddiken på en isopstængel og stak den op til hans mund. Da Jesus havde fået eddiken, sagde han: "Det er fuldbragt." Og han bøjede hovedet og opgav ånden. Det var forberedelsesdag, og for at legemeerne ikke skulle blive hængende på korset sabbatten over – det var en stor sabbatsdag – bad jøderne Pilatus om, at de korsfæstedes ben måtte blive knust og de døde taget ned. Så kom soldaterne og knuste benene på den første og på den anden, som var korsfæstet sammen med Jesus. Da de kom til Jesus og så, at han allerede var død, knuste de ikke hans ben, men en af soldaterne stak ham i siden med et spyd, og der kom straks blod og vand ud."*

Under de to putti finder vi årstallet for tavlens udførelse:

ANNO (lat.: År) 1652.

## 21-23. TRE AF FIRE KARDINALDYDER

**21.** Styrke - kvindefiguren bærer en knækket søjle som attribut.

**22.** Retfærdighed - kvindefiguren holder et lod i højre hånd som attribut (latin: Justitia).

**23.** Mådehold - kvindefiguren hælder væske fra kande som attribut. (latin: Temperantia).

Den fjerde kardinaldyd, visdom, (latin: Prudentia) med en slange som attribut mangler. Den kan ses på Magistratstolens frontpanel sammen med de øvrige dyder.

"Dyd" er indbegrebet af menneskets moralsk gode og etiske og "dydige" egenskaber, som allerede i det antikke Grækenland blev kaldt kardinaldyder. Af 7 dyder heraf de 4 vigtigste på tavlen: Visdom, Tapperhed, Mådehold og Retfærdighed. Disse dyder levede videre i den romerske verden, og da kristendommen overtog scenen, kom der yderligere 3 teologiske dyder til: Tro, Håb og Kærlighed, jf 14-16.



Alcertavlen er skåret af Lorentz Jørgensen, som var aktiv billedskærer og snedker i perioden 1644-81.

Af kirkeregnskaberne fra 1652-53 kan man læse, at man skred til en meget stor nyanskaffelse i Køge Kirke. Der opførtes en række udgifter "på den nye alcertavle at føre fra Holbæk og hid til kirken" - med 10 vogne, som bragte alcertavlen til Køge. Her blev den stafferet (malet og guldbelagt) af den polske indvander, kontrafejer Bartholomæus Paproczy (d. 1660), inden den blev opsat i kirken.

På alcertavlen under de to putti finder vi årstallet for tavlens udførelse:  
ANNO (lat.: År) 1652.

Lorentz Jørgensen var formodentlig elev af snedkermester og billedskærer Hans Gudewerdt den yngre (o. 1600-71) i Eckernförde, og mange af alcertavlens detaljer har forlæg i Gudewerds arbejder. I 1645 bosatte Lorentz Jørgensen sig i Holbæk, fra 1653 med egen gård i Algade.

Den seneste restaurering af alcertavlen varede 2 år og blev udført af konservator Karin Lykke, Jægerspris, snedkermester Henning Pedersen og billedskærer Claus Englund Pedersen, Køge. Arbejdet blev afsluttet i efteråret 2002 med festgudstjeneste 1. søndag i advent.

## OVERSIGT OVER KIRKER MED LØRENTZ JØRGENSENS ALCERTAVLER

1644 Stoense Kirke, Langeland. Alcertavlen stammer oprindeligt fra Tranekær Kirke.

1648 Egebjerg Kirke, Odsherred

1650 af Tveje Merløse Kirke, Holbæk, tidligere alcertavle, nu på kirkeskibets sydvæg.

1650 Vig Kirke, Odsherred.

1650 Vor Frue Kirke, Kalundborg.

1650 Hjembæk Kirke, Holbæk.

1653 Køge Kirke Sct. Nicolai.

1654 Bregninge Kirke, Kalundborg. Alcertavlen blev udført til Dragsholm slotskapel. Erhvervet til Bregninge Kirke i 1668.

1660 Farstrup Kirke, Himmerland.

1663 Stenløse Kirke, Egedal.

1664 Sct. Olai Kirke, Helsingør.

1667 Gerlev Kirke, Slagelse.

1668 Raklev Kirke, Kalundborg

1669 Skibinge Kirke, Præstø.

1677 Ubby Kirke, Kalundborg.